

ONGELIJKHEDEN IN CRISISPERIODE

Bea Cantillon

Algemeen wordt aangenomen dat de economische, beleidsmatige en socio-demografische veranderingen gedurende de periode 1975-1985 belangrijke negatieve gevolgen hadden voor de inkomens- en welvaartsverdeling. Samen met de toegenomen werkloosheid, belangrijke verminderingen van arbeids- en vervangingsinkomens en flexibilisering van de arbeid zou de veralgemening van het tweeverdienerschap de inkomensverdeling scheeftrekken terwijl vermindering van de huwelijksbereidheid en echtscheiding mede verantwoordelijk zouden zijn voor vergroting van de armoede.

De enquêtes van het Centrum voor Sociaal Beleid van 1976 en 1985 meten echter noch vergroting van de ongelijkheid, noch vergroting van de globale omvang van de armoede.

De mogelijke verklaringen voor deze merkwaardige stabiliteit zijn veelvuldig en kunnen gezocht worden in de ontwikkeling van de primaire inkomensverdeling (zie onder andere Fecher, 1987) en in de compenserende werking van sociale uitkeringen (zie onder andere O'Higgins, 1984). Wij zochten en vonden een verklaring in de samenloop van compenserende socio-demografische en conjuncturele veranderingen.

1. DE NIVELLERING VAN DE VERTICALE INKOMENS- EN WELVAARTSVERDELING IN PERIODE VAN ECONOMISCHE CRISIS

De inkomens- en welvaartsongelijkheid is het voorbije decennium in gunstige zin veranderd. Aan de hand van drie opeenvolgende bevragingen naar de inkomens- en welvaartssituatie bij Vlaamse huishoudens (1976 : 5.420 huishoudens, 1982 : 4.840 huishoudens, 1985 : 3.780 huishoudens) kwam het Centrum voor Sociaal Beleid tot volgende besluiten :

"Van 1976 tot 1985, d.w.z. in de crisisjaren, zijn de gemiddelde bedragen van de arbeidsinkomens, werkloosheidsuitkeringen en kinderbijslagen per gezin in reële waarde gedaald, behalve voor de laagste drie inkomens-decielen; de pensioenbedragen zijn aanzienlijk gestegen. Er is geen verhoging van de ongelijkheid in de verdeling van de inkomens.

Van 1976 naar 1985 is het globaal aantal bestaansonzekereren niet toegenomen (veeleer verminderd), is de doelmatigheidswerking van de sociale zekerheid gelijk gebleven, en de armoedekloof (het bedrag theoretisch nodig om iedereen op te tillen tot het normatieve minimale inkomen) niet toegenomen" (Deleecq e.a., 1986 : 14).

Deze conclusies kunnen worden nagetrokken in tabel 1, waarin een aantal indicatoren van inkomen en welvaart van de Vlaamse huishoudens synthetisch worden voorgesteld (voor meer gedetailleerde informatie zij verwezen naar Deleecq e.a., 1986). Het gemiddeld beschikbaar huishoudinkomen daalde slechts met zo'n 3%, en na standaardisering van het gezinsinkomen voor differentiële gezinslasten is zelfs sprake van een nog lichte stijging van 1%. Aan de onderkant van de verdeling was er geen toename van bestaansonzekerheid. Het tegendeel is waar : de 4 door ons gebruikte armoedemaatstaven wijzen allen op een gevoelige vermindering van het aantal huishoudens onder de armoede- of bestaansonzekerheidsgrens. Samenhangend met het voorgaande meten de CSB-enquêtes geen grotere spreiding, wel een vrij belangrijke nivellering van de inkomens- en welvaartsverdeling (met resp. 18 en 19% volgens Theil en met 8 en 9% volgens de relatieve variatiecoëfficiënt) (1).

Tabel 1. Indicatoren van de verdeling van inkomen en welvaart over de bevolking (Vlaanderen, 1976-1985)

	1976	1985	Procentuele verandering
<i>Gemiddeld beschikbaar gezinsinkomen (x BF/maand) *</i>			
- per huishouden	57.596	55.676	- 3,3
- per capita	20.169	21.089	+ 4,6
- per equivalente eenheid **	46.358	46.826	+ 1,0
<i>% Bestaansonzeker, gemeten met</i>			
- CSB-norm 75% ***	7,3	6,0	- 17,8
- CSB-norm 100%	22,9	21,0	- 8,3
- OESO-norm ***	28,9	23,5	- 18,7
- EEG-norm	8,8	5,3	- 39,8
<i>Ongelijkheidsmaatstaf van Theil</i>			
- totaal beschikbaar gezinsinkomen	0,151	0,123	- 18,5
- gestandaardiseerd totaal beschikbaar gezinsinkomen	0,105	0,085	- 19,0
<i>Relative variatiecoëfficiënt</i>			
- totaal beschikbaar gezinsinkomen	0,558	0,515	- 7,7
- gestandaardiseerd totaal beschikbaar gezinsinkomen	0,481	0,438	- 8,9
<i>Aantallen in de steekproef</i>	5.084	3.780	

Bron : CSB-enquêtes, 1976-1985.

* De bedragen voor 1976 worden uitgedrukt in prijzen van 1985.

** De standaardisatie verloopt volgens de OESO-omzettingsschaal. De waarden van deze schaal leunen sterk aan bij de diverse voor België berekende relativiteiten. Ze zijn ook vergelijkbaar met het geometrisch gemiddelde van de belangrijkste schalen die in het buitenland werden ontwikkeld (Alleenstaande : 67; 2 volwassenen : 100; + 1 kind : 125; + 2 kinderen : 145; + 3 kinderen : + 160 enz.).

*** De CSB-armoedelij (Centrum voor Sociaal Beleid) is een subjectieve lijn bepaald op basis van de populatie zelf (zie Deleecq, e.a., 1986). De OECD- en EG-lijnen zijn statistische normen waarbij het minimuminkomen gedefinieerd wordt als percentage van het gemiddeld gezinsinkomen (EEG : 50% van het gemiddeld beschikbaar inkomen voor een alleenstaande; OECD : 60% van het nationaal inkomen per hoofd voor een alleenstaande).

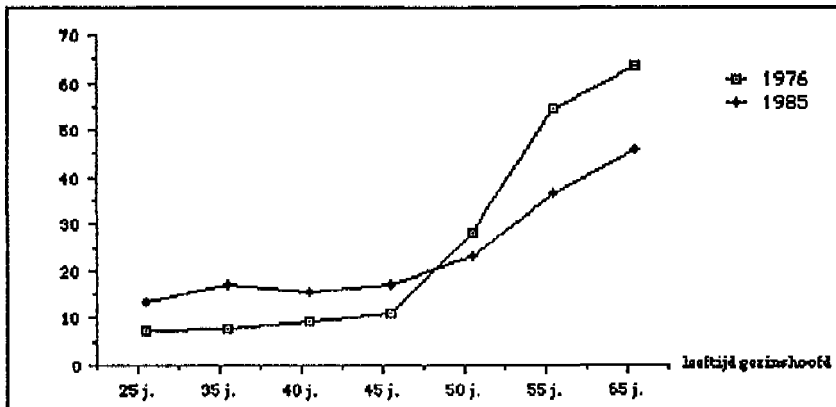
2. DE NIVELLERING VAN DE INTERGENERATIONELE INKOMENS- EN WELVAARTSVERDELING

De belangrijkste verklaring voor de nivellering van de inkomens- en welvaartsverdeling ligt ongetwijfeld in de afvlakking van de intergenerationale inkomens- en welvaartsverschillen : de inkomens- en welvaartspositie van jongere gezinnen verslechterde, deze van bejaarden verbeterde.

Deze ontwikkeling wordt in beeld gebracht in grafiek 1 (zie ook tabel 2). De gebruikte samenvattende indicator behelst het percentage huishoudens die in het laagste gestandaardiseerd inkomenskwintiel vallen en de verdeling van deze huishoudens naar de leeftijd van het gezinshoofd. Uit deze grafiek blijkt duidelijk de belangrijke toename van het aandeel jongere gezinnen in de laagste welvaartsklasse en de gelijktijdige afname van het aandeel bejaarden in diezelfde welvaartsklasse (2).

Grafiek 1. Procentueel aandeel huishoudens in het laagste kwintiel van het gestandaardiseerde inkomen volgens de leeftijd van het gezinshoofd (Vlaanderen 1976-1985)

% huishoudens in laagste kwintiel van het gestandaardiseerde inkomen

Bron : zie tabel 2.

Bovenstaande bevindingen, gebaseerd op indicatoren van financiële aard, worden bevestigd door *indicatoren van kwalitatieve aard*. Uit de CSB-gegevens blijkt dat van 1976 naar 1985 de stijging van het inkomensniveau bij bejaarden gepaard is gegaan met de vermindering van problemen met het 'rondkomen' (subjectieve bestaansonzekerheid) en met de algemene verbetering van hun leefomstandigheden (zie tabel 3).

Hoewel we voor bejaarden voor de beide jaren 1976 en 1985 een comfortniveau registreren dat lager is dan het gemiddelde kan op basis van de hier gebruikte (beperkte) lijst van comfortindicatoren tot een vrij belangrijke nivellering van de leefomstandigheden van actieven en bejaarden worden besloten. Ook de analyse van de woningmarkt voert tot een gelijklopend besluit. Samen met de reële stijging van het gezinsinkomen verbeterde hun positie op de woningmarkt. Vergeleken met 1976 zijn bejaarden meer eigenaar. Het omgekeerde deed zich voor bij jongere actieven (zie Meulemans, 1988).

Als natuurlijk gevolg van de resp. verhoging en verlaging van het inkomens- en welvaartsniveau van gezinnen van de bejaarden en van de actieven was gedurende het laatste decennium sprake van een *zeer belangrijke vermindering van de inkomensongelijkheid tussen de groepen van de bejaarden en actieven*. Zulks kan worden afgeleid uit tabel 4, waarin de totale ongelijkheid in de inkomensverdeling van Vlaanderen in 1976 en 1985 wordt ontbonden in 3 componenten: de ongelijkheid van inkomens binnen de groep actieven, de ongelijkheid van inkomens binnen de groep bejaarden; en de ongelijkheid tussen de groep bejaarden als geheel en de groep actieven als geheel. Als maat van de ongelijkheid is de Theil-coëfficiënt gebruikt, berekend op basis van gegevens per huishouden. De ontbinding van de totale ongelijkheid in de bijdrage van actieven en bejaarden laat zien dat de verdeling van het inkomen tussen de groep bejaarden als geheel en de groep actieven als geheel aanzienlijk gelijkjer is geworden: de tussengroepsongelijkheid is gehalveerd (zie tabel 4).

Volgens de Amerikaanse en Canadese onderzoeksdata (zie onder andere Preston, 1985; Danziger, Haveman, Plotnick, 1986; SWPS, 1984) zou de toename van de welvaart bij bejaarden en de afname ervan bij jongeren ook een verandering van het armoedeprofiel teweeggebracht hebben, meer bepaald een verjonging van de armoede.

Tabel 2. Procentuele verdeling van de huishoudens naar kwintielen van het totaal beschikbaar inkomen en naar leeftijd van het gezinshoofd (Vlaanderen, 1976-1985)

Leeftijd van het gezinshoofd	Kwintielnummer van het gewone inkomen											
	1		2		3		4		5		T	
	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985		
< 30 jaar	2,2	11,4	17,5	16,3	30,9	28,7	33,0	30,7	16,4	12,9	684	527
31-39 jaar	1,7	5,2	13,9	15,5	24,8	24,2	31,2	29,6	28,4	25,5	905	740
40-49 jaar	3,1	5,9	17,5	16,3	23,2	20,6	26,7	22,2	29,5	35,0	1060	725
50-59 jaar	7,7	13,1	26,3	22,2	21,0	21,0	16,9	18,0	28,1	25,7	866	671
60-64 jaar	29,9	27,5	27,6	31,4	20,0	16,3	9,6	12,7	12,9	12,1	395	338
65-74 jaar	61,6	46,8	23,8	27,6	7,3	11,3	3,4	8,1	3,9	6,2	806	468
75 jaar en ouder	74,2	68,9	14,9	17,3	3,5	8,7	3,8	4,2	3,6	0,9	369	312
Leeftijd van het gezinshoofd	Kwintielnummer van het gestandaardiseerd inkomen											
	1		2		3		4		5		T	
	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985		
< 30 jaar	5,8	11,8	15,3	16,0	21,0	22,7	30,0	28,6	27,8	20,8	684	524
31-39 jaar	6,2	15,4	20,8	19,0	23,4	20,4	23,0	25,5	26,6	19,7	905	740
40-49 jaar	7,6	14,0	19,1	19,0	26,6	19,0	25,9	22,2	20,8	25,8	1060	725
50-59 jaar	9,4	15,3	18,8	17,1	22,7	22,1	21,4	19,4	27,7	26,1	866	671
60-64 jaar	26,4	21,4	21,4	26,8	20,4	18,8	15,9	16,1	15,9	17,0	395	338
65-74 jaar	52,8	35,0	25,1	21,8	9,7	19,4	7,6	11,4	4,8	12,4	806	468
75 jaar en ouder	62,0	44,5	19,2	28,8	6,8	13,4	6,1	6,5	5,9	6,8	369	312

Bron : CSB-enquêtes, 1976-1985.

Tabel 3. Procentuele verdeling van al dan niet bezit van sommige goederen en diensten volgens de leeftijd van het gezinshoofd (Vlaanderen, 1976-1985)

	Bad/Douche		Telefoon		C.V.		Auto		Kleuren T.V.		% eigenaars met afbetaaling		% bezit 2de woning			
	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985		
< 26 jaar	53,3	90,2	20,6	48,5	33,6	47,7	81,8	76,5	24,3	72,0	27,9	18,0	77,1	21,3	3,8	1,4
26-49 jaar	78,4	95,6	54,1	77,1	60,0	71,0	87,9	90,8	40,5	86,0	68,8	65,8	51,0	72,1	12,6	8,5
50-64 jaar	53,4	93,0	52,9	79,7	44,0	65,3	68,8	80,8	40,3	89,8	77,3	80,4	14,8	16,8	20,4	16,8
65-74 jaar	36,9	81,8	36,6	72,4	27,8	46,5	30,2	49,5	28,8	81,4	69,3	73,8	1,6	3,0	13,9	10,8
75 jaar en ouder	24,9	69,5	26,9	67,3	22,8	41,5	10,2	17,1	19,2	80,1	67,3	69,3	1,8	2,6	12,9	10,0
Totaal	63,1	91,1	47,7	75,5	47,1	63,4	68,1	77,2	36,4	85,5	69,0	69,2	29,9	40,6	14,4	10,9

Bron : Meulemans, 1988 o.b.v. CSB-databestanden 1976-1985.

Tabel 4. Decompositie inkomensongelijkheid volgens Theil, naar actieven en bejaarden (Vlaanderen 1976-1985)

	Vlaanderen 1976			Vlaanderen 1985		
	Ongelijkheid (Theil)	Aandeel in totale ongelijkheid	Aandeel in %	Ongelijkheid (Theil)	Aandeel in totale ongelijkheid	Aandeel in %
Binnen de groep bejaarden	0,190	0,023	15	0,129	0,018	15
Binnen de groep actieven	0,094	0,083	55	0,096	0,082	67
Tussen actieven en bejaarden	0,045	0,045	30	0,023	0,023	19
Totaal	0,151	0,151	100	0,123	0,123	100

Bron : CSB-enquêtes, 1976 en 1985.

Voor Vlaanderen zijn de data met betrekking tot de evolutie van het leeftijdsprofiel van de armoede minder eenduidig. Bij gebruik van de *subjectieve* CSB-armoedemaatstaf vinden we nauwelijks gegevens terug die de verjonging van de armoede bevestigen. Ondanks de verminderde welvaart voor jonge gezinnen is er vrijwel geen toename van de armoede-incidentie bij deze groepen. Omgekeerd is de afname van het bestaansonzekerheidsrisico bij bejaarden minder uitgesproken dan de ontwikkelingen inzake inkomen en welvaart hadden laten vermoeden (zie tabel 5). In de samenstelling van de armoedepopulatie volgens de leeftijd van het gezinshoofd is wel een lichte verjonging waarneembaar, maar die verschuiving is zeer zwak en bovendien vooral veroorzaakt door de veranderingen in de leeftijdsopbouw van de beide onderzoekspopulaties (minder bejaarde gezinshoofden in 1985).

De oorzaak van deze - met de beschreven ontwikkelingen in inkomen en welvaart tegenstrijdige - resultaten dient gezocht in de wijze van definiëring, operationalisering en meting van de armoede. Tussen 1976 en 1985 evolueerden de CSB-minima immers in functie van de middelen van de betrokken leeftijdsgroepen: de 'armer' geworden jonge gezinnen hebben hun noodzakelijk inkomen lager geschat (ze hebben met andere woorden de tering naar de nering gezet), de 'rijker' geworden bejaarden hebben daarentegen hun noodzakelijk inkomen hoger geschat (Deleeck e.a., 1986).

Met de subjectieve armoedemeting vertalen de tegengestelde ontwikkelingen inzake inkomen en welvaart bij actieve en bejaarde gezinnen zich dus niet of nauwelijks in verjonging van de armoede en bestaansonzekerheid, voornamelijk wegens het zg. 'preference drift-effect'. Bij uitschakeling van dit effect en gemeten met de relatieve statistische OESO- en EEG-methoden blijken de veranderingen in de zin van verjonging wél duidelijk aanwezig te zijn. Met deze methoden registreren de CSB-data een sterke stijging van de armoede-incidentie bij jongeren en een even sterke daling bij bejaarden (zie tabel 5). Zulks resulteert in de verdubbeling (OESO-methode) of zelfs verdrievoudiging (EEG-methode) van het aandeel gezinnen jonger dan 40 jaar in de groep bestaansonzekere huishoudens.

Tabel 5. Evolutie van het leeftijdsprofiel van de armoede en de bestaansonzekerheid (Vlaanderen, 1976 tot 1985)

Leeftijd van het gezins-hoofd	Bestaansonzekerheidsincidentie gemeten volgens :						Samenstelling van de armoede- en bestaansonzekerheidspopulatie, gemeten volgens :									
	CSB-75%		CSB-100%		OESO		EEG		CSB-75%		CSB-100%		OESO		EEG	
	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985	1976	1985
	jonger dan 30 jaar	3,2	4,0	12,0	12,0	10,7	14,0	2,2	3,4	5,9	9,3	7,0	7,9	4,9	8,3	3,3
30-39 jaar	3,5	3,4	15,3	13,5	13,8	18,9	3,5	5,1	8,5	11,0	11,8	12,6	8,5	15,7	7,1	18,8
40-49 jaar	4,8	3,7	18,9	15,3	14,7	18,0	4,6	4,4	13,7	11,9	17,2	14,0	10,6	14,7	10,9	15,8
50-64 jaar	6,5	5,4	21,5	21,0	17,8	18,3	3,8	3,3	15,1	15,9	15,9	17,8	10,4	13,8	7,3	10,9
65-69 jaar	14,6	8,3	33,0	30,5	35,8	25,4	10,8	5,6	15,6	12,3	11,2	13,0	9,6	9,8	9,6	9,4
70-74 jaar	13,1	9,8	35,4	29,7	68,3	38,2	24,0	8,3	28,4	20,2	24,3	17,5	37,3	20,2	43,2	19,4
75 jaar en ouder	12,8	14,1	39,9	43,6	74,5	50,0	22,5	10,9	12,8	19,4	12,6	17,2	18,7	17,5	18,6	16,8
Totaal	7,3	6,0	23,0	21,0	29,0	23,5	8,8	5,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N 1976 = 5.091

1985 = 3.781

Bron : CSB-enquêtes, 1976-1985.

3. DE STABILITEIT VAN DE VERTICALE INKOMENS- EN WELVAARTSVERDELING ONDER ACTIEVEN

De omvang en de consistentie van het naar mekaar toegroeien van de inkomensprofielen van jong en oud betekenen ongetwijfeld één van de belangrijkste ontwikkelingen sedert 1970. De gevoelige verbetering van de inkomens- en welvaartspositie van bejaarden is echter maar een gedeeltelijke verklaring voor de nivellering van de inkomens- en welvaartsverdeling in periode van economische crisis. Ook binnen de groep 'actieven' is de inkomensongelijkheid niet toegenomen. De ongelijkheidsmaatstaven tonen aan dat de verdelingen van inkomen en welvaart over de gezinnen op actieve leeftijd in de beide onderzochte jaren ongeveer dezelfde mate van ongelijkheid vertonen. Uit tabel 6 kan voorts worden afgelezen dat, ondanks een vrij gevoelige daling van het gemiddeld beschikbaar inkomen (met 7,5%), het percentage bestaansonzekereren niet of nauwelijks is toegenomen. De subjectieve CSB-normen registreren een daling en de strenge statistische EEG-norm meet stabiliteit; enkel de veel minder strenge OESO-norm meet een stijging van de bestaansonzekerheidsincidentie bij actieven.

De door de CSB-enquêtes gemeten stabiliteit van de bestaansonzekerheid en van de inkomens- en welvaartsongelijkheid onder gezinnen op actieve leeftijd wordt verklaard door de samenwerking van elkaar *compenserende socio-demografische, economische en beleidsmatige veranderingen*. De economische crisis heeft zich voorgedaan in een periode van dalende kinderlasten en van sterk veralgemeend maar nog zeer expansief tweeverdienerschap. Dit heeft de algemene positieverzwakking van jongeren ondervangen. De toename van het aantal alleenwonende jongeren en van het aantal éénoudergezinnen heeft in omgekeerde richting gewerkt: zulks oefende, samen met economische factoren een opwaartse druk uit op de welvaartsongelijkheden en de bestaansonzekerheidsincidentie. Deze ontwikkelingen waren echter van minder groot belang dan de positieve invloed die uitging van de veralgemening van het tweeverdienerschap en van de dalende kinderlasten: de uitkomst is een globale stabiliteit in de inkomens- en welvaartsongelijkheid en een vrijwel constant gebleven bestaansonzekerheidsincidentie.

Tabel 6. Indicatoren van de intragenerationele inkomens- en welvaartsverdeling (Vlaanderen, 1976-1985)

	1976	1985
Gemiddeld beschikbaar gezinsinkomen		
(x BF/maand)*		
- per huishouden		
- Actief	66.937	61.656
- Bejaard	29.363	34.446
- per capita		
- Actief	21.138	21.080
- Bejaard	17.165	21.102
- per equivalente eenheid		
- Actief	51.149	49.297
- Bejaard	31.490	38.037
% Bestaansonzekeren gemeten met		
- CSB-norm 75 %		
- Actief	5,6	4,5
- Bejaard	12,6	11,3
- CSB-norm 100 %		
- Actief	18,6	17,2
- Bejaard	36,5	34,6
- OESO-norm		
- Actief	15,9	18,4
- Bejaard	69,3	41,8
- EEG-norm		
- Actief	4,4	4,3
- Bejaard	22,5	8,9
Ongelijkheidsmaatstaf van Theil		
- Totaal beschikbaar inkomen		
- Actief	0,094	0,096
- Bejaard	0,190	0,129
- tussengroep	0,045	0,023
- Gestandaard. totaal beschikbaar inkomen		
- Actief	0,081	0,079
- Bejaard	0,119	0,081
- tussengroep	0,018	0,005

	1976	1985
Ongelijkheidsmaatstaf van Gini		
- Totaal beschikbaar inkomen		
- Actief	0,240	0,242
- Bejaard	0,322	0,273
- Gestandaard. totaal beschikbaar inkomen		
- Actief	0,223	0,216
- Bejaard	0,255	0,218
Relatieve variatiecoëfficiënt		
- Totaal beschikbaar inkomen		
- Actief	0,446	0,456
- Bejaard	0,720	0,547
- Gestandaard. totaal beschikbaar inkomen		
- Actief	0,422	0,423
- Bejaard	0,552	0,431
Aantallen in de steekproef		
- Actief	3.845	2.950
- Bejaard	1.239	830

* De bedragen voor 1976 worden uitgedrukt in prijzen van 1985.

Bron : CSB-enquêtes, 1976-1985.

Tabel 8 geeft een beeld van de effecten van de socio-demografische veranderingen op de inkomens- en welvaartsverdeling en op de omvang van armoede en bestaansonzekerheid. Deze tabel geeft een antwoord op de vraag: *hoe zou de inkomens- en welvaartsverdeling anno 1985 er hebben uitgezien indien de socio-demografische verschuivingen in de periode 1976-1985 zich niet hadden voorgedaan.*

Er werden drie simulaties uitgewerkt, waarbij voor het jaar 1985 hypothetische inkomens- en welvaartsverdelingen werden geconstrueerd onder drie verschillende hypothesen. In de *eerste hypothese* wordt een onveranderde socio-demografische structuur verondersteld. In de *tweede hypothese* wordt uitgegaan van een onveranderde omvang en spreiding van het tweeverdienschap. De *derde hypothese* combineert beide voorgaande hypothesen en veronderstelt een constante socio-demografische structuur én onveranderd tweeverdienschap.

3.1. Eerste simulatie

Een exacte beantwoording van de vraag naar de effecten van socio-demografische veranderingen op de inkomens- en welvaartsverdeling veronderstelt de creatie van een hypothetische onderzoekspopulatie waarin echtgescheidenen terug bij hun oorspronkelijke partner worden gevoegd, waarin alleenstaande jongeren bij hun ouders inwonen en waarin koppels die 10 jaar terug 3 kinderen zouden hebben gehad deze ook in 1985 zouden hebben. Zulks veronderstelt hetzij panel-data omtrent de levensloop van individuen en gezinnen, hetzij een grote hoeveelheid gegevens omtrent de sociaal-economische lokalisatie van socio-demografische veranderingen (welke soort jongeren verlieten en verlaten het ouderlijk huis, welke huwelijken eindigden en eindigen op een echtscheiding, wie hertrouwt met wie, welke koppels namen en nemen een derde kind...). Deze vragen kunnen slechts op zeer onbevredigende wijze worden beantwoord. Literatuurstudie leidt slechts tot zeer algemene besluiten. Echtscheiding is wellicht breed gespreid over alle lagen van de bevolking, de geneigdheid om het ouderlijk huis te verlaten is groter bij hoger geschoolde jongeren die een baan hebben (zie Van den Bosch, 1987), lagere sociale categorieën huwen vroeger en krijgen vlugger kinderen dan hogere categorieën en de vruchtbaarheidsdaling was wellicht sterker in lagere socio-professionele categorieën dan in de hogere. Deze gegevens blijven echter te algemeen en onvoldoende gekwantificeerd om de gevolgen te meten van de recente socio-demografische gedragsveranderingen voor de inkomens- en welvaartsverdeling.

Om toch enige indicatie te verkrijgen van de richting en de omvang van de effecten werd op basis van de CSB-databestanden 1976 en 1985 een eenvoudige *shift-share analyse* uitgevoerd (zie voor gelijkaardige analyses Kuznets, 1974, 1976; Dinwiddy, Reed, 1978; Blinder, Esaki, 1978; Traes, Walther, 1978; Danziger, Plotwick, 1977 en recenter Wolfson, 1986; Hedderson, Harris, 1985; Danziger, Gottschalk, Smolensky, 1987; Bane, 1986).

De toepassing van de shift-share-techniek verloopt in *drie stappen* :

1. het meten van de socio-demografische structuur in 1976, en van de relevante veranderingen in de periode 1976-1985. De gesimuleerde socio-demografische ontwikkelingen kunnen worden afgelezen in tabel 7, waarin de verdeling van de huishoudens is weergegeven volgens life-cycle-groepen, dit wil zeggen volgens huishoudtype en leeftijd van het gezinshoofd. Hieruit blijkt de algemene individualisering van de socio-demografische structuur, vooral bij jongeren : meer alleenstaande jongeren, meer kinderloze en kinderarme

- koppels, meer éénoudergezinnen, minder koppels met 3 of meer kinderen, minder samengestelde gezinnen;
2. het creëren van een nieuwe (gesimuleerde) onderzoekspopulatie met dezelfde socio-demografische kenmerken als die van de onderzoekspopulatie van 1976;
  3. het vergelijken van de feitelijke inkomens- en welvaartsverdeling anno 1985 met de gesimuleerde verdelingen.

Door middel van deze techniek kunnen dus veranderingen in inkomens- en welvaartsverdeling worden gemeten die optreden bij gegeven verschuivingen in de socio-demografische structuur van de bevolking. Hierbij worden drie belangrijke assumpties ingebouwd, waarmee bij de interpretatie van de cijfers rekening dient gehouden. Er wordt verondersteld dat :

1. er geen invloed uitgaat van de inkomens- en welvaartsverdeling op de socio-demografische gedragingen;
2. er geen invloed is van de omvang van de onderscheiden socio-demografische sub-groepen op het niveau van het inkomen en de ongelijkheid binnen de groepen;
3. er geen invloed is van de omvang van de onderscheiden socio-demografische sub-groepen op de socio-economische kenmerken van de sub-groepen.

In tabel 8 worden de resultaten van de rekenoefening gepresenteerd. Achtereenvolgens worden de effecten gemeten van de socio-demografische veranderingen op het gemiddeld inkomens- en welvaartsniveau van de gezinnen, op de omvang van de bestaansonzekerheid en de armoede en op de globale inkomens- en welvaartsongelijkheid.

Tabel 7. De socio-demografische structuur van de bevolking : indeling van de huishoudens volgens type en leeftijd van het gezinshoofd (enkel gezinshoofden op actieve leeftijd) (Vlaanderen, 1976-1985)

	1976	1985
Alleenstaand		
< 30 jaar	0,7	2,0
30-49 jaar	1,5 } 5,3	2,5 } 7,3
> 49 jaar	3,1	2,8
Koppel		
< 30 jaar	4,3	4,9
30-49 jaar	5,6 } 21,1	4,9 } 23,1
> 49 jaar	11,2	13,3
Koppel + 1 kind		
< 30 jaar	5,2	4,2
30-49 jaar	10,5 } 18,1	11,4 } 18,6
> 49 jaar	2,4	3,0
Koppel + 2 kinderen		
< 30 jaar	3,2	2,6
30-49 jaar	13,8 } 18,3	16,3 } 20,0
> 49 jaar	1,3	1,1
Koppel + 3 of meer kinderen		
< 30 jaar	0,4	0,5
30-49 jaar	11,4 } 13,0	9,3 } 10,4
> 49 jaar	1,2	0,6
Eénoudergezinnen	1,6	2,2
Samengestelde huishoudens		
< 30 jaar	0,7	0,2
30-49 jaar	10,4 } 22,6	6,6 } 18,4
> 49 jaar	11,5	11,6
Totaal	100,0	100,0
Gemiddeld aantal personen per huishouden	3,55	3,21
Gemiddeld aantal kinderen per huishouden	1,32	1,09
Aantal huishoudens in de steekproef	3.843	2.950

Bron : CSB-enquêtes, 1976-1985.

We trekken hieruit twee besluiten :

1. De veranderingen van de socio-demografische structuur (meer alleenstaande jongeren, meer éénoudergezinnen, minder kinderen, minder samengestelde gezinnen) hadden een negatieve invloed op het gemiddelde welvaartspeil van de gezinnen, op de bestaansonzekerheidsgraad en op de mate van inkomens- en welvaartsongelijkheid. *Onder de hypothese van een gelijk gebleven socio-demografische structuur zou anno 1985 het inkomens- en welvaartspeil hoger, de bestaansonzekerheidsincidentie lager en de verdeling van inkomen en welvaart minder ongelijk zijn geweest.*
2. Deze effecten zijn echter niet erg groot (zie voor gelijklopende besluiten in de VS Danziger, Haveman, Plotnick (1986) en Bane (1986)). Dit komt omdat ontwikkelingen met gunstige en ongunstige werking elkaar ten dele gecompenseerd hebben. De vermindering van de kinderlasten had een positieve uitwerking terwijl omgekeerd de toename van het aantal alleenstaande jongeren en van het aantal éénoudergezinnen een negatieve invloed had (omdat beide laatste gezinstypes zich onderaan de inkomensverdeling bevinden en een hoog bestaansonzekerheidsrisico hebben).

3.2. Tweede simulatie

Om de invloed te meten van de toename van gezinnen waarin niet alleen de man, maar ook de vrouw een geldelijk inkomen heeft, werd enigszins anders te werk gegaan dan in de vorige simulatie. Hier wordt de *bestaande situatie in 1976 en 1985 vergeleken met de hypothetische situatie waarin er helemaal geen verdienende vrouwen zouden geweest zijn*. Voor de beide jaren 1976 en 1985 worden niet de totale gezinsinkomens vergeleken, maar wel het hypothetisch 'overig gezinsinkomen' (totaal gezinsinkomen verminderd met het eventuele inkomen van de vrouw). Vergeleken met een herweging heeft deze werkwijze het voordeel dat de overige (sociaal-economische) kenmerken van de bevolking dezelfde blijven zodat impliciet rekening wordt gehouden met de verschuivingen van de sociaal-economische kenmerken van één- en tweeverdieners. In deze zin is deze meting accurater dan de voorgaande waarin werd verondersteld dat de socio-economische kenmerken van de onderscheiden socio-demografische sub-groepen onveranderd blijven in de tijd. De twee andere assumpties van de vorige simulatie gelden echter ook voor deze simulatie (er is geen invloed van de omvang van de onderscheiden socio-demografische sub-groepen op het niveau van hun inkomen en er gaat geen invloed uit van de inkomens- en welvaartsverdeling op de socio-demografische gedragingen).

Uit de simulatie-oefening kan afgeleid dat de *verruiming van het tweeverdienschap de negatieve gevolgen van de crisis in zeer aanzienlijke mate heeft opgevangen*. Zonder toename van dubbele inkomens zou het peil van het gemiddeld gezinsinkomen zeer sterk zijn gedaald, het bestaansonzekerheidsrisico aanzienlijk toegenomen, en de inkomens- en welvaartsongelijkheden wel degelijk vergroot. *De effecten zijn zeer groot* en bevestigen het vermoeden dat de merkwaardige stabiliteit van de inkomens- en welvaartsverdeling in periode van economische crisis in belangrijke mate wordt verklaard door de toename van het aantal economisch actieve vrouwen.

3.3. Derde simulatie

Met de derde simulatie wordt het *gecombineerde effect berekend van de veranderingen in de socio-demografische structuur en van de veralgemening van het tweeverdienschap*. Hieruit valt af te leiden dat de negatieve effecten van de toename van het aantal alleenstaande jongeren en éénuoudergezinnen overgecompenseerd werden door de positieve invloed die uitging van de toename van het aantal verdienende vrouwen en van de daling van de kinderlasten. *Gedurende het voorbije crisisdecennium zouden we, zonder de (gesimuleerde) socio-demografische veranderingen, ceteris paribus, een sterke daling van het welvaartsniveau (-7%), een sterke stijging van de bestaansonzekerheidsgraad (+22 à 64%) en een vergroting van de ongelijkheden (+5 à 16%) gekend hebben.*

Tabel 8. Indicatoren van het effect van socio-demografische veranderingen op de verdeling van inkomens en welvaart over de gezinnen op actieve leeftijd:
 Feitelijke verdeling onder de hypothese van ongewijzigde socio-demografische structuur (Vlaanderen, 1976 tot 1985)

	Feitelijke verdeling			Verdeling bij hypothese I (1)			Verdeling bij hypothese II (2)			Verdeling bij hypothese III (3)		
	1976	1985	% ver- ande- ring	1976	1985	% ver- ande- ring	1976	1985	% ver- ande- ring	1976	1985	% ver- ande- ring
	Gemiddeld totaal be- schikbaar gezinsinkomen (x BF/maand) (4)	66.694	61.656	-7,5	66.694	63.263	-5,1	59.485	50.327	-5,4	59.485	51.861
- per huishouden	51.149	49.297	-3,6	51.149	49.435	-3,3	43.604	40.300	-7,6	43.604	40.441	-7,2
% bestaansonzeker - CSB-norm 75%	5,6	4,5	-19,6	5,6	4,1	-26,8	7,0	8,9	+27,1	7,0	8,6	+22,8
- CSB-norm 100%	18,6	17,2	-7,5	18,6	16,6	-10,7	28,0	34,8	+24,3	28,0	34,2	+22,1
- OESO-norm	15,9	18,4	+15,4	15,9	17,8	+11,9	23,0	38,6	+67,8	23,0	37,7	+63,9
Theil-coëfficiënt	0,094	0,096	+2,1	0,094	0,091	-3,2	0,096	0,106	+10,4	0,096	0,104	+8,3
- gezinsinkomen	0,081	0,079	-2,5	0,081	0,076	-6,2	0,074	0,089	+20,3	0,074	0,086	+16,2
Gini-coëfficiënt	0,240	0,242	+0,8	0,240	0,235	-2,1	0,239	0,252	+5,4	0,239	0,250	+4,6
- gezinsinkomen	0,223	0,216	-3,1	0,223	0,214	-4,0	0,208	0,224	+7,7	0,208	0,220	+5,6
Relatieve variatie-coëff., - gezinsinkomen	0,446	0,456	+2,2	0,446	0,442	-0,9	0,461	0,490	+6,3	0,461	0,482	+4,5
- gestand. gezinsinkomen	0,422	0,423	+0,3	0,422	0,412	-2,4	0,411	0,464	+12,9	0,411	0,450	+9,5

(1) Hypothese 1 : de socio-demografische structuur van de onderzoekspopulatie in 1985 is gelijk aan deze van 1976 (zie tabel 9).

(2) Hypothese 2 : voor de beide jaren 1976 en 1985 werden nieuwe verdelingen berekend, onder de hypothese dat er geen verdienende (gehuwde) vrouwen zouden zijn.

(3) Hypothese 3 : de socio-demografische structuur van de onderzoekspopulatie in 1985 is gelijk aan deze van 1976; voor de beide jaren wordt verondersteld dat er geen verdienende (gehuwde) vrouwen zijn.

(4) De bedragen voor 1976 worden uitgedrukt in prijzen van 1985.

Bron : CSB-enquêtes, 1976-1985.

4. SAMENVATTING EN BESLUITEN

De belangrijkste verklaring voor de globale stabiliteit in de inkomens- en welvaartsverdeling gedurende de crisisperiode 1975-1985 ligt in de afvlakking van de inter-generatiele welvaartsverschillen: de inkomens- en welvaartspositie van jongere gezinnen verslechterde, deze van bejaarden verbeterde. Deze tegengestelde bewegingen zijn in hoofdorde te wijten aan conjuncturele ontwikkelingen en aan de ontwikkelingsdynamiek van de pensioenstelsels.

De relatieve verbetering van de inkomens- en welvaartspositie van bejaarden is echter maar een gedeeltelijke verklaring voor de merkwaardige stabiliteit van de inkomens- en welvaartsverdeling in periode van economische crisis. Ook binnen de groep 'actieven' is de inkomensongelijkheid immers niet toegenomen (eerder afgenomen). Globaal meet men ook onder actieven geen grotere armoede-incidentie.

Deze stabiliteit wordt verklaard door de samenloop van socio-demografische, economische en beleidsmatige ontwikkelingen. De negatieve effecten van de economische crisis en van de toename van het aantal alleenstaanden en één-oudergezinnen werden overgecompenseerd door de positieve invloed die uitging van de toename van het aantal verdienende vrouwen en van de daling van de kinderlasten. *Omdat de economische crisis en de gezinsdestabilisering zich hebben voorgedaan in een periode van sterk veralgemeend maar nog zeer expansief tweeverdienschap en van dalende kinderlasten, vertaalden de (belangrijke) inkomensverminderingen op individueel niveau zich dus niet of nauwelijks in een globale gemiddelde welvaartsvermindering op gezinsniveau, ook niet aan de onderkant van de verdeling.*

Aldus lijkt de bewering dat de socio-demografische veranderingen moeten leiden tot een grotere inkomensongelijkheid en vergroting van de armoede een even simplistische voorstelling te zijn als de gedachte dat toenemende werkloosheid automatisch leidt naar een duale samenleving en vergroting van de armoede. De denkfout berust in het feit dat de (theoretische) gevolgen van socio-demografische ontwikkelingen los worden gezien van de (theoretische) gevolgen van economische processen, en omgekeerd. Ons onderzoek toont aan dat juist *de samenloop van belangrijke socio-demografische veranderingen en economische processen mede een verklaring vormen voor de gevonden stabiliteit in de inkomens- en welvaartsverdeling gedurende de voorbije periode van economische crisis*: 'plus que ça change, plus que ça reste la même chose' (3).

VOETNOTEN

- (1) Als men deze meetresultaten in een internationaal en historisch perspectief plaatst zijn ze heel wat minder 'verwonderlijk' dan op het eerste gezicht zou kunnen blijken. De meeste (binnenlandse en buitenlandse) studies omtrent de ontwikkeling van de inkomensongelijkheid in de na-oorlogse periode rapporteren immers een algemene stabiliteit (zie Wolfson (1986) voor Canada; Kuznets (1974), Danziger en Plotnick (1977) voor de VS). Recent vonden De Kam en Pommer (1987) ook voor Nederland geen toename van de sociale ongelijkheid in crisisperiode (zie voor Zweden Erikson, e.a., 1987). Overigens weze ook opgemerkt dat de (unieke) CSB-gegevens voor België niet worden tegengesproken door andere bronnen (zie de fiscale inkomensstatistieken, Fecher, 1987 en een beschrijvende overzichtsstudie van Marannes, 1987).
- (2) Er weze aan herinnerd dat de hier gemaakte welvaartsvergelijkingen gebaseerd zijn op het gestandaardiseerd totaal beschikbaar gezinsinkomen per maand. Omdat met dit welvaartsbegrip abstractie wordt gemaakt van a) de concentratie van, door ons niet gemeten, vermogensinkomens bij bejaarden, b) leeftijdsgebonden verschillen inzake behoeft Patronen (die wél tot uiting komen in de sociale levensminima van het CSB, zie verder), c) het groter woningbezit en de minder frequente afbetalingen bij bejaarden, dienen de cijfers omtrent de relatieve welvaartspositie van actieven en bejaarden met de nodige omzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Het is evenwel zeer waarschijnlijk dat we met een volwaardiger welvaartsbegrip een nog scherpere intergenerationele nivellering zouden registreren dan uit bovenstaande grafiek moge blijken. Het is immers algemeen bekend dat gedurende het voorbije crisisdecennium het aandeel van de vermogensinkomsten in het N.I. sterk gestegen is en uit de evolutie van de woningmarkt kan worden afgeleid dat vergeleken met 1976 jonge actieven minder eigenaar zijn van een woning (met frequentere en hogere afbetalingen) terwijl het omgekeerde zich voordeed bij bejaarden (zie verder). Het netto-kapitaal-aandeel (vóór belasting) is vergroot van 13,1% (laagste punt in de 70'er jaren) tot 23,7% in 1985 (NIS, *Statistische Studiën*, 1987, nr. 83).
- (3) Zie voor de beleidsmatige gevolgtrekkingen uit deze analyse Cantillon (1990a en b).

BIBLIOGRAFIE

- Ahlburg, D. (1982) 'The new Kuznets cycle : a test of the Easterlin-Wachter-Wachter hypothesis', *Research in Population Economics*, 4 : 93-115.
- AISS (1987) *L'intégration des régimes publics et privés de pensions*. Etudes et Recherches nr. 24, Genève : Association Internationale de Sécurité Sociale.
- Anderson, J. (1982) 'An economic-demographic model of the U.S. labor market', *Research in Population Economics*, 4 : 117-153.
- Arthur, B. (1983) 'Age and earnings in the labour market', hoofdstuk 21 in P. Streiten, M. Maier (eds.), *Human resources, employment and developments*. London : McMillan.
- Arts, W. (1984) 'Van oude en nieuwe armoede', *Economisch en Statistische Berichten*, 7 november : 1055-1058.
- Atkinson, A. (1969) *Poverty in Britain and the reform of social security*. London : Cambridge University Press.
- Bane, M. (1986) 'Household composition and poverty', pp. 209-231 in S. Danziger, D. Weinberg (eds.), *Fighting poverty*. Cambridge : Harvard University Press.
- Berger, M. (1985) 'The effect of cohort size on earnings growth : a reexamination of the evidence', *Journal of Political Economy*, 3 : 561-573.
- Berghman, J., e.a. (1987) *New poverty in the Netherlands : discussion, data and needs*. Tilburg : Katholieke Universiteit Brabant.
- Blank, R., A. Blinder (1986) 'Macro-economics, income distribution and poverty', pp. 180-208 in S. Danziger, D. Weinberg (eds.), *Fighting poverty*. Cambridge : Harvard University Press.
- Blinder, A., H. Esaki (1978) 'Macro-economic activity and income distribution in the postwar United States', *Review of Economics and Statistics*, November : 604-609.
- Bloom, D., R. Freeman, S. Koreman (1987) 'The labour-market consequences of generational crowding', *European Journal of Population*, 3 : 131-176.
- Buelens, H. (1987) *De onvoldragen welvaartsstaat*. Leuven : Belgische Boerenbond.
- Cantillon, B., R. Lesthaeghe (1987) 'Generatie, gezinsvorm en inkomens : ontwikkelingen in Vlaanderen 1976-1985', *Tijdschrift voor Sociologie*, 8 (2/3) : 201-238.

- Cantillon, B., J. Peeters, e.a. (1987) *Atlas van de sociale zekerheid. Kostprijs, financiering, doelmatigheid*. Leuven : Acco.
- Cantillon, B. (1990a) *Nieuwe behoeften naar zekerheid. Vrouw, gezin en inkomensverdeling*. Leuven : Acco.
- Cantillon, B. (1990b) 'Socio-demographic changes and social security', *International Social Security Review*, 4 : 399-425.
- Cantillon, B. (1991) 'Famille, travail et sécurité sociale', *Droit Social*, te verschijnen.
- Carnoy, F., Ph. Defeyt, e.a. (1988) *Rimpelloze overgang ? Sociaal, economisch profiel van de 55-64 jarigen*. Brussel : Koning-Boudevijnstichting.
- C.B.S. (1984) *De leefsituatie van de Nederlandse bevolking*. Voorburg : Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CERC (1986) *Constats de l'évolution récente des revenus en France*. Paris : Documents du Centres d'Etudes des Revenus et des Coûts.
- Connelly, R. (1986) 'A framework for analyzing the impact of cohort size on education and labor earnings', *Journal of Human Resources*, 4 : 543-562.
- Danziger, S., P. Gottschalk, E. Smolensky (1987) *The declining significance of age : long run trends in the well-being of children and the elderly*. Wisconsin-Madison, mimeo.
- Danziger, S., R. Haveman, R. Plotnick (1986) 'Antipoverty policy : Effects on the poor and nonpoor, pp. 209-231 in S. Danziger, D. Weinberg (eds.), *Fighting poverty*. Cambridge : Harvard University Press.
- Danziger, S., R. Plotnick (1977) 'Demographic change, government transfers and income distribution', *Monthly Labour Review*, April : 7-11.
- De Kam, C., E. Pommer (1987) 'De ontwikkeling van de sociale ongelijkheid', *Economisch en Statistische Berichten*, februari : 180-186.
- De Lathouwer, L., K. Van den Bosch (1987) 'De financiële situatie van hoogbejaarden in Vlaanderen in de periode 1976-1985', *Hospitalia*, 3 : 131-134.
- Deleeck, H., J. Berghman, e.a. (1980) *De sociale zekerheid tussen droom en daad*. Antwerpen : Van Loghum/Slaterus.
- Deleeck, H., B. Cantillon, e.a. (1986) 'Indicatoren van sociale zekerheid', *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 4-5 : 1-81.
- Dinwiddy, R., D. Reed (1978) *The effect of certain social and demographic changes on income distribution*. London : Royal Commission on the Distribution of Income and Wealth, Background Paper nr. 3.
- Dooghe, G. (1985) 'Het gezin op oudere leeftijd', *Bevolking en Gezin*, 3 : 229-252.

- Dooghe, G. (1989) 'De veranderende positie van ouderen in de samenleving', *Handboek ouder worden*. Deventer : Kluwer.
- Dumont (1987) 'L'impact de la crise économique sur les systèmes de protection sociale', *Economica*, Paris.
- Duncan, G., M. Hill, W. Rodgers (1985) *The changing economic status of the young and old*. US-National Academy, Woods Hole Conference on demographic change and the well-being of dependants, mimeo.
- Ellwood, D., L. Summers, 'Poverty in America : is welfare the answer to the problem ?', pp. 78-105 in S. Danziger, D. Weinberg (eds.), *Fighting poverty*. Cambridge : Harvard University Press.
- Erikson, R., R. Åberg (eds.) (1987) *Welfare in transition*. Oxford : Clarendon Press.
- Freeman, R. (1979) 'The effect of demographic factors on age-earnings profiles', *Journal of Human Resources*, 14 : 289-318.
- Gollier, J. (1983) 'Tendances à long terme du régime de pension légale', *Annales de Sciences Economiques*, 2 : 7-52.
- Gottschalk, P., S. Danziger (1985) 'A framework for evaluating the effects of economic growth and transfers on poverty', *The American Economic Review*, 1 : 153-161.
- Hartman, H. (1985) 'Armut trotz Sozialhilfe. Zur Nichtinanspruchnahme von Sozialhilfe in der Bundesrepublik', pp. 169-209 in S. Leibfried, F. Tennstedt, *Politik der Armut. Die Spaltung des Sozialstaats*. Frankfurt/Main : Suhrkamp Verlag.
- Hauser, R. (1988) *Aspects of personal distribution of net incomes in Germany and the problem of securing an adequate income for the elderly*. Antwerpen : P.W. Segers-leerstoel.
- Haveman, R., B. Nolf, R. Finnie, E. Wolff (1987) *Children's access to human and non-human capital : changes over time and their policy implications*. Chicago Meetings : Population Association of America, mimeo.
- Hedderson, J., R. Harris (1987) 'Rising income inequality : some influences of life course and population change', pp. 302-319 in G. Elder (ed.), *Life course dynamics*. Ithaca/London : Cornell University Press.
- Hedström, P., S. Ringen (1986) 'Age and income in contemporary society', *Journal of Social Policy*, 16 : 227-239.
- IRES (1986) *L'avenir de la sécurité sociale en Belgique*. Louvain-La-Neuve : Rapport aan de Koning Boudewijnstichting.

- Kuznets, S. (1974) 'Demographic aspects of the distribution of income among families', pp. 223-245 in W. Sellekaerts (ed.), *Econometrics and economic theory : essays in honor of J. Tinbergen*. London : McMillan.
- Kuznets, S. (1976) 'Demographic aspects of the size distribution of income', *Economic Development and Cultural Change* : 1-94.
- Lammertyn, F. (1987) 'De rechthebbenden op het bestaansminimum in België', *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 6-7 : 519-528.
- Leveson, I. (1980) *Generational crowding : economic, social and demographic effects of changes in relative cohort size*. New York : Hudson Institute.
- Lollivier, S. (1985) 'Une évaluation récente des revenus fiscaux des ménages', *Economie et Statistique* : 55-61.
- Luyten, D. (1987) *Het gewaarborgd inkomen voor bejaarden. Armoede en Bestaansonzekerheid. Hulpverlening en Bestaansminimum*. Brussel : Koning Boudewijnstichting : 66-72.
- Marannes, F. (1987) *Evolutie van de inkomensverdeling in België in crisistijd*. Licentiaatsverhandeling. Antwerpen : UFSIA.
- Meulemans, B. (1988) *De geruisloze kering*. Antwerpen : UFSIA, Centrum voor Sociaal Beleid.
- Nelissen, J. (1986) *Age and income in the Netherlands*. Tilburg : University Department of Sociology, Working Paper Series number 9.
- Nicaise, I. (1987) 'Armoede en armoedebeleid : een stand van zaken', *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 4 : 86-93.
- OECD (1984) *The nature of youth unemployment. An analysis for policy-makers*. Parijs.
- O'Higgins, M. (1984) *Inequality, redistribution and recession : the British experience*. Rockefeller Foundations Bellagio Conference Center, mimeo.
- Preston, S. (1984) 'Children and the elderly in the U.S.', *Scientific American*, 21 (6) : 36-41.
- Preston, S. (1984) 'Children and the elderly : divergent paths for America's dependents', *Demography*, 21 (4) : 435-457.
- Radner, D. (1985) Family income, age, and size of unit : selected international comparisons, *Social Security Administration*. Washington D.C., mimeo.
- Radner, D. (1987) 'Money incomes of aged and non-aged family units, 1967-84', *Social Security Bulletin* : 9-28.
- Ray, J. (1984) 'Les nouveaux pauvres', *Etudes*, 3 : 179-192.

- Riboud, M. (1987) *Labor market response to changes in cohort size. The case of France*. CEPS-Conference on demographic change in Europe and its socio-economic consequences, mimeo.
- Room, G. (1987) *New poverty in the European Community. A summary of twelve national reports prepared for the European Commission*. Bath : CASP.
- Ross, C., S. Danziger, E. Smolensky (1987) 'The level and trend of poverty in the United States, 1939-1979', *Demography*, 4 : 587-600.
- Russel, L. (1982) *The baby-boom generation and the economy*. Washington D.C. : The Brookings Institution.
- SEVI (1986) *De toenemende armoede in België*. Brussel.
- Smeeding, T. (1985) *Comparative status of children and the elderly*. U.S. National Academy of Sciences, Woods Hole Workshop on Demographic Change and well-being of dependents, mimeo.
- Smeeding, T. (1985) *Full income estimates of the relative well-beings of the elderly and non-elderly*, mimeo.
- Smeeding, T., B. Torrey, M. Rein (1987) *Patterns of income and poverty: the economic status of the young and the old in eight countries*. Sloan Foundations Conference on 'The changing well-being of the aged and children in the U.S.', mimeo.
- Traes, J., R. Walther (1978) 'Family structure and the distribution of family income', *Social Forces* : 866-880.
- Van den Boer, L., G. Dooghe (1987) *Bejaarden : voorzieningen en behoeften*. Brussel : Centrum voor Bevolking en Gezinsstudien.
- Van den Boer, L., Dooghe, G. (1987) *Bejaarden : Voorzieningen en behoeften. Het sociaal welbevinden*. Brussel : CBGS-rapport nr. 4.
- Van den Bosch, K. (1987) *Inkomensongelijkheid, de bijdrage van bejaarden en actieven 1976-1985*. Antwerpen : Centrum voor Sociaal Beleid.
- Vranken, J. (1983) 'Inleveren en verpaupering', pp. 89-116 in J. Kruithof, J. Vranken, e.a., *Inleveren*. Berchem : EPO.
- Vranken, J. (1987) 'De kinderen van de rekening', *De Nieuwe Maand*, januari : 16-21.
- Wachter, M., C. Kuhn (1982) 'Time series changes in youth joblessness', pp. 155-188 in R. Freeman, D. Wise (eds.), *The youth labor market problem : its nature, causes and consequences*. Chicago : University of Chicago Press.
- Wachter, M. (1976) 'The changing cyclical responsiveness of wage inflation', *Brookings Papers on Economic Activity*, 1 : 115-159.

-
- Welch, F. (1979) 'Effects of cohort size on earnings: the baby-boom babies' financial bust', *Journal of Political Economy*, 87 : 65-97.
- Willems, P. (1985) *In de wieg gelegd voor een job ?* Brussel : Koning Boudewijnstichting.
- Wolfson, M. (1986) 'Stasis amid change. Income inequality in Canada 1965-1983', *The Review of Income and Wealth*, 4 : 337-369.
- Ycas, M., S. Grad (1987) 'Income of retired persons in the United States', *Social Security Bulletin*, July : 5-14.